

Tıp etiğinin tanımı, gerekçesi, tıp etiği ilkeleri

02.01.2019

“Ethics” ve “Morals” Farkı

- İngilizcede “Ethics” ve “Morals” iki ayrı kavram olarak kullanılırken, Türkçede bu iki ayrı kavram sadece “ahlak” kavramıyla karşılanmaya çalışılarak her iki kavramın anlamları daha geniş bir anlam yüküyle bu kavrama yüklenmiştir.
- Benzer kavram kargaşası, “tıp etiği” ve “tıbbi deontoloji” açısından da yaşanmaktadır.
- “Deontoloji”, terimi, 19. yüzyılın ilk yarısında Jeremy Bentham tarafından ortaya atılmıştır. Bu kavramın anlamı ise “yükümlülükler bilgisi”dir.
- Bu anlamda deontoloji toplum tarafından nelerin yapılıp yapılmayacağı belirlendiği ve yaptırımlarla güçlendirdiği kuralların tümü olarak ifade edilebilir.

Deontoloji

- “Deontoloji”, terimi, 19. yüzyılın ilk yarısında Jeremy Bentham tarafından ortaya atılmıştır.
- Bu kavramın anlamı ise “yükümlülükler bilgisi”dir.
- Bu anlamda deontoloji toplum tarafından nelerin yapıp yapılmayacağını belirlediği ve yaptırımlarla güçlendirdiği kuralların tümü olarak ifade edilebilir.
- “Tıbbi deontoloji” uyulması gereken yasal ve ahlaki yükümlülükleri ifade eder. Hatta hemen her meslek için bir deontolojinin varlığından söz etmek olanaklıyken, başında «tıbbi» sözcüğü olmasa bile, “deontoloji” denince ilk akla gelenler hekimlik kurumu ve hekimler olmaktadır.

Etik, kiŖiye 6zgü farklılıkların tanınmasında ve dikkate alınmasında önemli rol oynamaktadır.

- Tıp etiği ise, sağlık profesyonellerinin görevlerini yerine getirirken neleri yapmaları ve nelerden kaçınmaları gerektiğiyle ilgilenir.
- Hem soyut düşünme, akıl yürütme hem de tıbbi etkinlikleri düzenleyen kurallarla ve tıbbi özgü değerlerle biçimlenir

ETİK: Etik iyi-kötü, doğru-yanlış ve yapılması gerekenler - yapılmaması gerekenler gibi değer yargılarının sistematik araştırmasıdır.

- Tıp alanındaki etik değerlerin yaşama geçirilmesi ve bu değerlerin analiz edilmesi son yıllarda artan miktarda etkinlikler aracılığıyla izlenmektedir. Günümüzde hekim-hasta ilişkisi, tıp ile toplum ilişkisi, sağlık hizmetleri ya da diğer birçok tıbbi olgu etik değerlerimiz yönünden sorgulanmakta ve geleneksel değerler yeniden analiz edilmektedir. Diğer yandan da bu konulara ilişkin yeni etik yaklaşımlar geliştirilmektedir.
- Toplum içinde yaşamamızdan dolayı bizleri bir türlü “baskı/denetim” altında tutan öğelerden biri de etik değerlerimizdir. İnsanlığın benimsediği etik değerler çeşitli biçimlerde günlük hayatımıza girmekte ve o değerlere uyumlu olmak toplum tarafından yüceltilirken, aksi yönde davranılması halinde o bireyler yerilmekte ve aşağılanmaktadır. Tutum ve davranışlarımızda etik uyum bizler için sıradanlaştığı için günlük hayatımızın sürekli bir etik gereklilikleri karşılama şeklinde sürdüğünün çok az farkında oluruz

Etik değerlerimiz çeşitli biçimlerde ifade edebiliriz.

- Bunlardan biri de “ilkelerdedir. İlkeler insan ilişkilerinin niteliğini belirleyen kavramlardır. İnsan ilişlerinin belli bir biçim ve yönelim kazanması ilkeler aracılığıyla olur. Bir ilke, davranış biçimini belirlemez, fakat kişisel *sorumluluğun* altını çizer. Aynı ilkeye bağlı kalarak az ya da çok farklı davranışlar göstermek mümkündür. İlkeler insanlara değerlendirme yapma ve yargıda bulunma fırsatını verirler. Oysa, “kurallar”dan söz ettiğimizde, onlar kişiye seçme ya da yargılama fırsatı vermezler. Kişi önceden tespit edilmiş kurala tüm haliyle uymakla yükümlüdür ve kurallar tek tek durum/olgular üzerine odaklanmaktadır. Etki alanları söz konusu olan tekil durum/olgular ile sınırlıdır. İlkeler ise bu yönden kurallardan ayrılır. İlkeler daha genel ve daha temel niteliktedirler. İlkelerin kuralları değerlendirme/doğrulama yetkinliğine sahip olma gibi özellikleri de bulunmaktadır

Etik

- Yunanca “Ethos” sözcüğünden gelmektedir.
- **Ahlâk kuramı** ya da **teorik ahlâk** diyebileceğimiz etik;
- İyonyalı filozoflardan bu yana **iyi** ve **doğru** kavramlarının ne olduğunu, “**mutlak iyi, mutlak doğru**” nun olup olmadığını, bunlara ulaşıp ulaşılamayacağını araştıran bir zihinsel çabadır.
- **Etik** felsefe etkinliğinin temel alanlarından,dir,
- Tıp uygulaması içindeki değer sorunlarının ele alındığı alan **tıbbi etik** olarak adlandırılır.

Etik, iyi yönetimin temelidir.

TIP ETİĞİ İLE BİYOMEDİKAL ETİK ARASINDAKİ FARK

- Öyleyse, etik tam olarak nedir ve bu tür sorularla uğraşan hekimlere nasıl yardımcı olur?
- Basitçe etik, ahlak konusunda, geçmiş, şu an ya da geleceğe ilişkin karar ve eylemlerin dikkatli ve sistematik bir biçimde değerlendirilmesi ve çözümlenmesi etkinliğidir.
- Ahlak insanların karar verme süreci ve eylemlerinin değersel boyutudur.
- Ahlakın dili 'haklar', 'yükümlülükler' ve 'erdemler' gibi isimler ve 'iyi' ve 'kötü', 'doğru' ve 'yanlış', 'adil' ve 'adil olmayan' gibi sıfatlar içerir.
- Bu tanımlamalara göre etik birincil olarak bilmekle ilgiliyken, ahlak yapmakla ilgilidir. Aradaki yakın ilişki, etiğin, insanların belli bir yönde karar vermesi ya da eylemesi için akla yatkın bir ölçüt sağlamaya çalışmasıyla kurulur
- Etik insan eylemi ve karar verme sürecinin tüm boyutlarıyla uğraştığı için, birçok alt dalı olan çok geniş ve karmaşık bir çalışma alanıdır.
- Tıp Etiği Biyoetik'le (biyomedikal etik) yakından ilişkilidir, ancak eş anlamlı değildir.
- Tıp Etiği birincil olarak tıp uygulamalarından kaynaklanan konulara odaklanırken, Biyoetik, daha genel olarak biyolojik bilimlerin gelişmesiyle ortaya çıkan ahlaki sorunlarla ilgilenen çok geniş bir konudur.
- Biyoetik Tıp Etiği'nden ayrıca, Tıp Etiği'nde temel olan ve Bölüm İki'de göreceğimiz belli geleneksel değerlerin kabul edilmesini gerektirmiyor oluşuyla da farklılaşır.

Etik öğrenimi tıp öğrencisini, güç durumları tanınması ve sorunlarla akla yatkın ve ilkeli bir tutumla baş edebilmesi için hazırlar. Etik ayrıca, hekimlerin toplumla ve meslektaşları ile etkileşimi ve tıbbi araştırmaların yürütülmesi açısından da önemlidir.

“Etik öğrenimi tıp öğrencisini, güç durumları tanınması ve sorunlarla akla yatkın ve ilkeli bir tutumla baş edebilmesi için hazırlar.”

Değerler

- Değer obje ve kavramlara yüklenen farklı önem ya da anlamdır
- Değer kullanılan içeriğe göre farklı anlam taşır:

Etik değer

Maddi değer

Mesleki değer

ETİK VE AHLAK ARASINDAKİ FARK NEDİR ?

- AHLAK: Kişiler arası ilişkilerde uyulması gereken ilke ve kurallardır.
- Her toplumda değişebilecek gelenekler alışkanlıklar ,örf ve adetler ,törelere ,yaşam biçimleri gibi tutum ve davranışlar için kullanılır.
- Etik İle Ahlak Arasındaki Fark
- ****En önemli fark*** Etik evrensel ahlak bölgesel kısmi bir olgudur yani etiğin içeriği evrensel normlardır, ahlakın içeriği ise gelenek ve göreneklerdir.
- Etik İle Ahlak Arasındaki Fark :
- Bir doktorun din, dil, ırk, mezhep gözetmeksizin bir hastanın hayatını kurtarması mesleki ve insani etikdir.
- Töre Cinayetlerinin olması, Erken yaşta evlendirme o bölgenin yada o yörenin ahlakıdır.
- Yalan söylemek etik dışıdır herkes tarafından yanlış olduğu düşünülür oysa kürtajın yasaklanması kimi ahlak çerçevelerinde doğru kimisinde yanlıştır.

- Genel insan ilişkilerinde olduğu gibi tıp etiği alanındaki değerlendirmelerde de belli etik ilkelerin varlığı kaçınılmazdır.
  - Özellikle son onlu yıllarda yaşanan gelişmelerde etik ilkelerin varlığı ve tartişması bir hayli önemli bir etkinlik alanı haline gelmiştir.
  - Günümüz tıp etiğinde çeşitli sayıda ilkelerden söz edilse de genel eğilim olarak 4 çok önemli ilkenin varlığından söz edilecektir :
- Bunlar
  - “Yararlılık”,
  - “Zarar vermeme”,
  - “Özerkliğe saygı” ve
  - “Adalet” ilkeleridir.
  - Diğer ilkeler tabloda verilmiştir.

TIP ETİĞİ İLKELERİ

Özerkliğe sayĐı ilkesi

Yararlılık ilkesi

Kötü davranmama ilkesi

Aydınlatılmış onam ilkesi

Adalet ilkesi

Gizliliğe sayĐı ilkesi

Doğruluk ilkesi

Sözünde durma ilkesi

Sır saklama ilkesi

Gerçeğe uyma ilkesi

Eşitlik ilkesi, bu ilkelerden bazılarıdır.

Örnek

- Kansere yakalanmış bir hastadan hastalığın gizlenmesi hatta onun kanser olmadığıнын söylenmesi hekim hasta ilişkisi içinde sıkça karşılaşılan bir hekim tutumudur.
- Oysa ki, böyle bir tutum, aynı zamanda gerçeği söyleme, doğruluk, aydınlatılmış onam ilkelerinin; dolayısıyla, tüm bu ilkeleri içinde barındıran özerkliğe saygı ilkesini çiğnemiş olmaktadır.
- Öte yandan gerçeğin hastaya zarar vereceği düşüncesiyle gösterilen bu tutum, yararlılık ilkesini ön planda tutan görüş sahipleri tarafından ise. doğru bir davranış olarak görülebilir

Özerkliğe Saygı İlkesi

- Tıp etiğindeki yararlılık ilkesinin en büyük etik değer olduğunun kabulü yüzyıllarca varlığını sürdürdükten sonra 1960'ların sonlarından itibaren yavaş yavaş etkisini azaltmaya başlamıştır.
- Ortaya çıkan yeni durumda hekim, hastasının yalnızca tıbbi yönden yararını öngörmeyecek; ona özerk bir kişi olmasından kaynaklanan haklarını da kullanabilme fırsatı tanıyacaktır ki, bu olgu “özerkliğe saygı ilkesi” olarak tanımlanmaktadır.
- Bu ilkenin hekim tarafından layıkıyla uygulanmasının anlamı, tıbbi bir müdahale sırasında hastanın bireysel haklarına dikkat edilmesi ve tıbbi karara hastanın da katılımının sağlanmasıdır.
- Böylelikle, hem hastanın tıbbi müdahaleden dolayı uğrayabileceği zarar riski azaltılmakta, hem de hekim-hasta ilişkisi içerisindeki hasta haklarının temellendirilmesi sağlanmış olmaktadır.

Tarihsel yönden tıp etiğinin zaman içerisinde dikkat çeken önemli bazı noktalarından söz edilebilir.

- Ancak hekim-hasta ilişkisine hasta özerkliği kavramının yerleşmesi, sanırım ileride tıp etiğinin en önemli tarihsel dönemeçlerinden biri olarak anılacaktır.
- Hasta, sağlığı ile ilgili bir rahatsızlığının giderilmesi amacıyla hekime başvurduğunda hekim ile hasta arasında üstü örtük de olsa bir tür “sözleşme” durumu ortaya çıkar.
- Adı konsun, konmasın bu sözleşmenin doğrultusunda hastanın yarar görmesi vazgeçilemez ögedir.
- Ancak hastanın yararı konusu günümüz değerleri içerisinde yeni boyutlar içerisinde yorumlanmaktadır.

Hipokratik Etik

- Ağrı-acıdan kurtulması, sakatlıktan çıkması, iyileşip yaşamını sürdürülmesi konusunda hastalarının adına doğrudan sorumluluk almaları, hekimliği toplum yaşamında başka örneği kolay kolay görülemeyecek bir meslek grubu haline getirmiştir.
- Hekim hastası için mutlak olarak yararına (ve iyiliğine) davranmak durumundadır.
- Hipokratik etiğin en önemli belgelerinden olan Hipokrat Andı'nda hekim "kendi hüküm ve yetenek-bilgisi doğrultusunda hastanın 'yararı'na olacak diyet uygulayacağım" demektedir.
- Bu ifadenin genel yorumu hasta için neyin yararlı olacağını, hekimin bilebileceği ve bu konudaki sorumluluğunun hekime ait olduğu şeklindedir

- Özerklik kavramının tıp etiğine girmesi tesadüfi ya da bilinçli bir davranış sonucu değil, insan ilişkilerinin günümüzde vardığı noktanın bir sonucudur.
- Batı dünyasında insan hayatına verilen önem ve kişilik haklarının gelişmesi bunda en önemli çıkış noktasıdır.
- Bu değişim süreci Batı dünyasında başlamış sonra diğer dünya ülkelerine yayılmaya başlamıştır.
- Bu değişime yol açan etmenler arasında demokratik katılım, çoğulculuk, medyanın katkısı, yaşamın her alanındaki otoriter eğilimlere karşı beslenen kuşkuculuk ve daha başkaları yanında tıp bilim ve teknolojisindeki büyük gelişmeler sayılabilir.
- Bu bağlamda her türlü toplum ve etkinlik birimlerindeki yetki ve güç sahiplerinin, kişilerin özerkliğine saygı göstermeleri ve korumaları beklenir hale gelmiştir.

- Bir kişinin “özerkliği”nden söz etmek o kişi açısından serbestçe ve kendi öz/ussal yetileri ile seçme ve davranışta bulunabilme anlamına gelebilir. Özerklik birey özgür ve herhangi bir dış baskı altında kalmadan, bağımsız olarak kendi başına düşünebilme, kendi hakkında karar verebilme ve bu karara dayanan bir eylemde bulunabilme yeterlilik/yetkinliği içerisindedir (yasal sınırlar içerisinde).
- Bu yeterlilik ve yetkinlik çerçevesinde yapılan eylem ve seçimler; yani özerk eylem ve seçimler, çağdaş dünya insanında bulunması beklenen bireysel değerlerin ön koşullarından biri olarak kabul edilmektedir.
- Bununla birlikte çevre koşulları içerisinde, insanın etkilenmeden bunu nasıl gerçekleştirebileceği tartışılır bir konudur. Ancak en azından özerk bir kişiden söz edebilmek için onun serbestçe ve kendi usu ile davrandığını varsaymamız gerekmektedir. Kişi özerkliği tartışması içerisinde bir başka öge “yeterlilik”dir (competence).
- Yeterlilik bu çerçevede, dış bir baskı-zorlama altında kalmadan serbest ve ussal davranabilme yeteneği anlamına gelmektedir. Bu koşullardaki, “yeterli” kişinin bir özerkliğinden söz edebiliriz

Adalet İlkesi

- Günümüzde tıp etiği alanında önde gelen ilkelere biri adalet ilkesidir.
- Bilindiği gibi adalet kavramının yaygın biçimde kullanımı daha çok hukuk alanında olmaktadır.
- Bununla birlikte adaleti yalnızca bu alana ait bir kavram olarak düşünemeyiz. İnsan ve toplum yaşamı en ince ayrıntılarına kadar bu kavramın örgüsü ile örülmüştür.
- Günümüzde adalet kavramının yaygın olarak kullanılmaya başlandığı alanlardan biri sağlık uğraşlarında değer sorunlarının ele alındığı tıp etiği alanıdır.

- Adalet sözcüğünün taşıdığı anlam yükü "doğruluk", "hak etme", "hak kazanma" gibi anlatımlarla dile getirilebilse de gerçekte bunlar arasında az ya da çok anlam ayrılıkları söz konusudur.
- Bunlardan her birinin adalet kavramının tam karşılığı olduğu söylenemez.
- Sağlık alanında adalet ilkesi tıbbi kaynakların (araç-gereçten her türlü hizmete kadar) gereksinimlere göre eşit ve dürüstçe dağılmış olmasını bekler.
- Bu ilke, sağlık çalışanlarının çalışmalarında karşılaşıyor oldukları kaynakların dağılımıyla ilgili etik sorunlara yardımcı olacak bazı yanıtlar getirir.
- Adalet ilkesinin sağlık uğraşlarında yaşama geçirilmesi kuşkusuz ilk başta mevcut kaynakların sağlık uğraşlarında adil kullanılmasına ilişkindir.
- Burada etik yönünden sorunsal olarak gözüken nokta, gerek devlet düzeyinde, gerek halk sağlığı uğraşlarında, gerekse tedavi edici sağlık kurumlarında (hastaneler vb.) tıbbi kaynakların birey ve toplum kesimine adaletli biçimde nasıl paylaşılacağıdır ?

Yararlılık İlkesi

- Yararlı olmak edimi, tıp etiği içerisinde başkalarına yardım etmeyi ve yararlı olmayı yükümlülük durumuna getiren “yararlılık ilkesi” biçiminde karşımıza çıkmaktadır.
- Tıp etiğinde yarar olmak kısaca, sağlık uğraşlarında hastaya öncelikle ve her şeyin üzerinde yararlı olmayı öngörmektedir.
- Geleneksel tıp etiğinin hastanın iyilik ve yararını birincil değer olarak görmesini, hekimin yararlılık ilkesine (zarar vermeme kavramıyla birlikte) uygun davranışı olarak açıklıyoruz.
- Tarihsel kaynağı açısından yararlılık ilkesinin Hipokrat'dan geldiği söylenebilir. Hipokratik etikte yer alan, aşağıda tekrar değineceğimiz, "öncelikle zarar verme" (primum non nocere) ilkesi bir açıdan yararlı olmayı hedefler.
- Söz konusu bu yükümlülük kapsamında amaçlanan şey bir eylemin olası olumlu sonuçlarının, olumsuz sonuçlarına ağır basması ya da en azından belli bir dengede tutulabilmesidir.
- Böylece bireysel eylemlerin niteliğinde yarar yönündeki olumlu sonuçlar artış gösterirken; zarar verici olumsuz sonuçları ise olabildiğince azalacaktır.
- Bununla birlikte bireyin eylemleri ne kadar olumlu ve yararlı sonuçlara koşullanmış olursa olsun; bu yararlı sonuçlar yanında olumsuz, istenmeyen sonuçlar da meydana çıkabilir.
- Buna göre bu ilke çerçevesindeki tutum ve davranışlarımız "mutlak yararlı olmak" ile "yarar ve zararın dengelenmesi" koşullarıyla şekillenebilir.

Zarar Vermeme İlkesi

- Zarar vermeme ilkesinin kaynağını Hipokratik tıp etiğinde aramak genel bir alışkanlıktır. İlgili bölümde de değindiğimiz gibi hastalığın doğal seyrini etkileme gayreti içerisinde hekimin hastasına zarar vermeden bir müdahalede bulunabilmesinin ön koşulu Latince "Primum non nocere" şeklinde dile getirilen "Öncelikle zarar verme" ilkesidir. Hipokratik geleneğe doğanın devinimsel yapısı içerisinde hasta belki iyileşme olanağı bulma olasılığı içinde iken hekimin -gereksiz- müdahalesiyle bu olasılığın da kaybolması ve başka ek zararlara yol açabilecek olması buradaki anlayışın temelini teşkil etmektedir.
- İnsana zarar vermemek, gerçekte tüm insanlık için geçerli bir değerdir. İnsana zarar vermek bir eylemle olabileceği gibi bir ihmal ile de gerçekleştirilebilir. Burada "zarar vermemek" ile "kötülük yapmama" kavramları arasındaki "nüanslar"dan söz edilse bile temelde aynı yönelimin değişik ifadelerinden biri olarak görebiliriz. İlke olarak zarar vermemek/kötülük yapmamak ilkesi, başkalarına kötülük yapmamamızı ve zarar-zararlı vermemizin gerektiğini belirler.
- Zarar vermemek ilkesi, kuşkusuz bir noktada, yararlı olmak ilkesiyle paralellik gösterir. Çok zaman her ikisini aynı perspektiften değerlendirmek mümkündür. Yararlı olmak, zarar vermemeyi de içerebilir ya da zarar vermemek, yararlı olmak olarak da algılanabilir

Ahlak üzerine çalışma alanı olarak etik

- Karar verme süreci ve davranışlar üzerinde etkili olabilen akılcı-olmayan yaklaşımları görmezden gelmez.
- Bununla birlikte etik, temel olarak akılcı yaklaşımları dikkate alır.
- Bu türden dört yaklaşım,
  - I. deontoloji,
  - II. sonuçsalcılık,
  - III. ilkecilik ve
  - IV. erdem etiğidir.

Deontoloji, ahlaki karara temel oluşturacak iyi-gerekçelendirilmiş kurallar arayışı içindedir. Bu türden bir kurala örnek, “Başkalarına eşitmiş gibi davran”dır. Kökeni dinsel (örneğin, Tanrı’nın yarattığı tüm insanların eşit olduğu inancı) ya da din-dışı (örneğin, tüm insanlar hemen hemen aynı genetik yapıya sahiptir) olabilir. Kurallar bir kez oluşturulduktan sonra özgün olaylarda uygulanmalıdır. Tam bu noktada hangi kuralın uygulanacağı sıklıkla tartışma konusu olur (Örneğin başka bir insanı öldürmeyi yasaklayan kural gebeliğin sonlandırılması ya da idam cezasına da uygulanabilir mi?).

Sonuçsalcılık, ahlaki kararları çeşitli eylem seçeneklerinin olası sonuçlarının çözümlenmesi üzerine dayandırır. Doğru eylem, en iyi sonucu üretendir. Elbette iyi sonucun ne olduğu üzerinde anlaşmazlık olabilir. Sonusalcılığın en iyi bilinen biçimlerinden biri, **yararcılık**, iyinin ölçüsü olarak ‘yarar’ı kullanır ve yarar’ı “en fazla sayıda insan için en büyük iyi” biçiminde tanımlar. Sağlık hizmetlerinde karar verme yöntemi olarak kullanılan diğer sonusalcı ölçütler, maliyet-etkinlik ve niteliğe göre hesaplanan yaşam yılları (QALYs) ile engelliliğe göre hesaplanan yaşam yılları (DALYs) göz önüne alınarak ölçülen yaşam niteliğidir. Sonusalcılığı destekleyenler genel olarak ilkeleri fazla kullanmazlar; çünkü ilkelerin tanımlanması, öncelenmesi ve uygulanması güçtür ve hiçbir durumda, onların özellikle önem verdikleri ‘sonuç’ boyutu dikkate alınmaz. Bununla birlikte, ilkeleri bu biçimde bir yana itmek, sonusalcılığın, bireylerin insan haklarının toplumsal bir amaç uğruna feda edilmesi örneğinde olduğu gibi ‘amaçlar araçları haklı çıkarır’ önermesini kabul etmekle suçlanmasına neden olur.

İlkecilik, isminden de anlaşılacağı gibi ahlaki kararlar verebilmek için etik ilkelerini kullanır. Hem kuralları hem de sonuçları dikkate alarak yapılması gereken doğru şeyin ne olduğunu belirleyebilmek için, bu ilkeleri özgün olaylar ya da durumlara uygular. İlkecilik yaklaşımı son zamanlarda, özellikle A.B.D’de etik üzerine tartışmalarda son derece etkili olmaktadır. Özellikle dört ilke, özerkliğe saygı, *yararlı olma*, *zarar vermeme* ve *adalet*, tıbbi uygulamalarda ahlaki karar verme süreçleri için çok önemli kabul edilmektedir. İlkeler akılcı bir karar vermek için gerçekten de önemli bir rol oynarlar. Ancak bu dört ilke, özellikle özerkliğe saygının diğerlerine öncelenmesi Batı’nın liberal kültürünün bir yansımasıdır ve evrensel geçerliliği bulunmamaktadır. Ayrıca bu dört ilke özgün durumlarda sıklıkla çatışır ve bu türden çatışmaları çözmek için bazı ölçütlere ve süreçlere gereksinim doğar.

Erdem etiği

- Karar vermekten çok, davranışına yansıdığı biçimiyle karar verenin karakterine odaklanır.
- Erdem ahlaki bir mükemmellik türüdür. Yukarıda vurgulandığı gibi, hekimler için özellikle önemli bir erdem, sevecenliktir. Diğerleri dürüstlük, saflık ve adanmışlıktır.
- Bu erdemlere sahip olan hekimlerin iyi kararlar alması ve o kararları iyi bir biçimde uygulaması olasılığı daha yüksektir.
- Ancak erdemli bireyler bile özgün durumlarda nasıl eylemek gerektiği konusunda sıklıkla kararsız kalabilirler ve yanlış kararlar alabilirler

4 yaklaşım ve kabul

- Ne sözü edilen dört yaklaşım, ne de önerilen başka yaklaşımlar evrensel olarak kabul görmemiştir.
- Bireyler akılcı-olmayan yaklaşımlarda yaptıkları gibi akılcı yaklaşımlar arasında da farklı seçimlerde bulunabilirler.
- Bu farklılık kısmen her yaklaşımın güçlü ve zayıf yönlerinin bulunmasıyla açıklanabilir.
- Belki bu dört yaklaşımın en iyi özelliklerini içeren bir bileşim akılcı bir ahlaki karar verme için en iyi yolu oluşturabilir.

- Bu yöntem, yaşanan durum ya da olayla en ilişkili olan kuralları (Deontoloji) ve ilkeleri (İlkecilik) özenle değerlendirir, söz konusu durum ya da olayla en ilgili olanları belirler ve olası en kapsamlı biçimde uygulamaya çalışır.
- Ayrıca eylem seçeneklerinin olası sonuçlarını değerlendirir (Sonuçsalcılık) ve hangi sonucun istenir olduğunu belirler.
- Son olarak, karar-vericinin davranışının hem karar verme hem de kararı uygulama anlamında saygı uyandıracak bir davranış olmasını sağlamaya çalışır (Erdem etiği).

Bu türden bir süreç şu adımlardan oluşur:

- 1. Konunun etik boyutunun bulunup bulunmadığını belirle.
- 2. Hekimlerin böylesi durumlarda genellikle nasıl davrandıklarını görebilmek için ulusal tabip birliğinin meslek ahlakı düzenlemeleri ve saygın meslektaşlar gibi kaynaklara başvur.
- 3. Destekleyen değerler ve ilkeler ile olası sonuçlarını gözönüne alarak alternatif seçenekleri değerlendir.
- 4. Önerdiğin çözümü, o öneriden etkileneceklerle tartış.
- 5. Kararını ver ve kararından etkileneceklere duyarlılık göstererek uygula.
- 6. Kararını değerlendir ve gelecekte farklı davranmak için hazırlıklı ol.

Hipokrat Andı

Hekim Apollo, Aesculapius, Hygia, Panacea adına and içerim ve tüm tanrı ile tanrıçaları tanık tutarım ki, bu yemini kendi yetenek ve hükmümle yerine getireceğim.

Bana bu sanatı öğreteni babam gibi tutacağım. Onun dostu olacağım ve maddiyatımı onunla paylaşacağım. Onun çocuklarını kardeşim bileceğim. İstedikleri takdirde bu sanatı onlara karşılıksız öğreteceğim,

Tıbbi bilgilerimi yalnızca çocuklarım, hocamın çocukları ve bu mesleğe girip kurallarını kabul etmiş olanlarla paylaşacağım,

Yetenek ve hükmüm doğrultusunda hastalarımın iyiliği ve yararı için diyet uygulayacağım ve kimseye zarar vermeyeceğim,

Ne ölümcül ilaç isteyene böyle bir amaçlı ilaç vereceğim ne de ölümüne neden olacak bir tavsiyede bulunacağım.

Bir kadının çocuk düşürmesine yardım etmeyeceğim,

Sanat ve hayatımın temizliğini ve kutsiyetini koruyacağım,

Mesaneden taş alma müdahalesi yapmayacağım bunu uzmanına bırakacağım,

Girdiğim her ev, hastamın iyiliği içindir. Özgür ya da köle olsun hiçbir hastama tacizde bulunmayacağım,

Hastama ait bilgileri kimseye açıklamayacağım ve onları sır olarak saklayacağım,

Eğer bu yeminimi tutarsam insanlar arasında her zaman hürmet göreyim,

Eğer tutmazsam aksine uğrayayım.

Türkiye’de kullanılan Hekim Andı

- Hekimlik mesleği üyeleri arasına katıldığım şu anda, hayatımı insanlık yoluna adayacağımı açıkça bildiriyorum ve söz veriyorum. Hocalarıma saygı ve gönül borcumu her zaman koruyacağıma, san’atımı vicdanımın buyrukları doğrultusunda dikkat ve özenle yerine getireceğime, hasta ve toplumun sağlığını baş görev sayacağıma, benden hizmet bekleyen kimselerin sırlarına saygılı olacağıma ve onları saklayacağıma,
- hekimlik mesleğinin onurunu ve temiz töresini sürdüreceğime, meslekdaşlarımı kardeş bileceğime, din, milliyet, ırk, siyasî eğilim veya toplumsal sınıf ayrımlarının görevimle hastam arasına girmesine izin vermeyeceğime, insan hayatına kesinlikle saygı göstereceğime, baskı altında kalsam bile tıp bilgilerimi insanlık değer ve yasalarına karşı kullanmayacağıma,
- açıkça, özgürce ve namusum üzerine ant içerim.

Hipokrat Andı metnine yapılan yorumlar ;

- ❖ Hipokratın, hekimlerin etik ödevlerinin neler olduğunu tespit etmiş olduğuna ilişkindir. Örn; hekim, ilkesel olarak hastasına zarar vermeyecek; kural olarak sır saklayacak, öldürücü ilaç vermeyecek, düşük yaptırmayacak, mesaneden taş almayı uzmanına bırakacaktır..... vb.
- ❖ Hekimin hastasına karşı etik yönden kabul edilebilir bir tutum ve davranış sergileyebilmesi, kendisine yüklenen bazı ilke ve kuralları yerine getirmekle gerçekleşir, bu durum **ödev etiği** temelinde anlam kazanmaktadır.

Tıpta Hipokratik değerler ve dönemsel özellikleri

➤ Hipokratik tıbbi etik ilkelerin ortaya çıkış sürecinde etkili olan mekansal ve tarihsel etkenleri üç bölüm altında incelenir.

- 1- Kosmojenik dünya görüşü,
- 2- Sokratik ahlâk felsefesi,
- 3- Toplum yaşamındaki kurallar.

1.KOSMOJENİK DÜNYA GÖRÜŞÜ(3)

- Tıp ve tıbbi etik anlayışı şöyle gelişir:
- **Evren** (makrokozmos) ile **insan** (mikrokozmos) arasında fark yoktur, yapı ve işleyişleri birbirinin aynısıdır.
- İnsan evrenin bir parçası olarak ona bağımlı ve ondan kopmaz bir bütündür.

- Doğanın tek başına tedavi edici nitelikte olması kosmojenik dünya görüşünün/ Hipokratik akıl yürütmelerin doğal sonucudur.
- Doğa başka bir hekime ihtiyaç duymadan, hastayı iyileştirir. Doğanın tedavi edici gücüne inanan Hipokrat, hekimlere doğanın işine karışmamalarını, olabildiğince az tıbbi müdahalede bulunmalarını , görevlerinin doğaya yardımcı olmak olduğunu unutmamalarını önerir.
- Hipokrat'ın hekimlere yüklediği etik yükümlülük, çağının dünya görüşüne uygun olarak, bilgisel (bilimsel) verilerden yola çıkarak türettiği yeni bir kavram; günümüzde hekimlerin çok iyi bildiği
“ PRIMUM NON NOCERE ” (öncelikle zarar verme) deyişidir. Bu deyiş ve geliştirdiği kavram yüzyıllardır hekimlik mesleğinin temel etik ilkesi olmuştur .

2. SOKRATİK AHLAK FELSEFESİ

- Hipokrat tarafından hekimlikte savunulan **“PRIMUM NON NOCERE” (Öncelikle zarar verme)** ilkesinin, felsefedeki savunucusu Sokrates'tir .
- Sokrates (M.Ö.469-399) bilimi, dini, politikayı yeni bir temele oturttuğu **EVRENSEL AHLAK (etik)** felsefesini öne sürer.
- **İYİ İNSAN** deyişiyle her insanda bulunduğu inandığı genel-geçerli, evrensel niteliklerin **(erdem, iyi, ölçülülük vb.)** sözcülüğünü yapar.

➤ Akarsu B: Ahlak Öğretileri, 3. basım, 1982, Remzi Kitabevi, İstanbul, sayfa: 32-37.

➤ Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası. 1993;4(4):695-702.

2.SOKRATİK AHLAK FELSEFESİ

- Sokrates'in "**De la Bienseance**" adlı eserinde, etik kavramlarını hekimler adına sahiplendiği görülür.
- **Felsefeye uygun gelen herşey tıbbı uygulanabilir.**
- Kendini kontrol, iyi huyluluk, alçakgönüllülük, bilim aşkı, sadelik, güler yüzlülük, saf kalplilik, ciddi konuşmak, ilahi nitelikte bir ruha sahip olmak, aşırılıktan ve mevki hırsından kaçınmak, açgözlülüğten, öfkeden, cinsel düşkünlükten çekinmeyi öğrenmek, hem felsefenin hem de tıbbın özüdür.

3.TOPLUM YAŞAMINDAKİ KURALLAR

- Hipokrat; Hekim-hasta ilişkisindeki geleneksel ve yeni belirleyici ilkelerin ışığında mesleğini sürdürmüş,
- Ortaçağ'daki meslek loncalarının ilkinin temelini atmış,
- Hekimlerin toplumsal ilişkilerini çözümleneye çalışmış,
  - Acil durum yoksa hekimin para konusunda pazarlık yapmasını önermiş,
hastanın iyileştikten sonra herşeyi unutup,
hekimi kötüleyebileceğini anımsatarak
hekimleri hakları konusunda
uyarmağa çalışmıştır .

- “Hayatta göreceğiniz iş ne olursa olsun, erdem olmayınca elde edeceğiniz her şeyin, yapacağınız her işin sonunda utanç ve kötülük vardır.

■ Platon